

Yumuşak Güç Kavramı Çerçevesinde Avrasya Ekonomik Birliği ve Kuşak - Yol İnisiyatifinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Eurasian Economic Union and Belt-Road Initiative Within The Frame of Soft Power

Göktürk TÜYSÜZOĞLU*

Öz

Askeri güç ve siyasal zorlama tedbirlerine başvurmadan, özellikle ekonomik/Atıcı ödüllendirme mekanizmaları ve kültürel ya da siyasal değer aktarımı süreci çerçevesinde diğer aktörleri kendi çıkarları lehinde etkileme ya da dönüştürme olarak anlaşılabilecek yumuşak güç, uluslararası politikada kullanılan en önemli araçlardandır. Son yıllarda, yumuşak güç kullanımı hususunda en ileri adımları atan aktörlerden biri de Çin'dir. Sahip olduğu siyasal değerlerden çok, büyüyen ekonomik gücünü ve ticari olanaklarını yumuşak güç unsuru olarak kullanmayı amaçlayan Pekin, bu çerçevede tarihsel İpek Yolu'nu kendi kontrolünde yeniden canlandırmayı hedeflemektedir. Tıpkı Çin gibi, sistemsel çok kutupluluk anlayışını ön planda tutan ve ABD ile çeşitli alanlarda anlaşmazlık yaşayan Rusya da son dönemde yumuşak güç kullanımına yönelmiştir. Rusya, ekonomik güç itibarıyla Çin'in çok gerisinde olsa da, kurumsal bir yapı olarak ortaya koyduğu Avrasya Ekonomik Birliği üzerinden bölgesel bir hegemonya kurmaya yönelmiştir. Ne var ki, her iki girişimin de, genel itibarıyla aynı coğrafyayı hedefine almış olması, mevcut konjonktürde sistemsel değişim talebi anlamında ortaklaşan Çin ve Rusya'nın uzun vadede çatışmacı bir rekabet anlayışına yönelebileceklerine ilişkin öngörüyü de doğurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 21. Yüzyıl İpek Yolu, Orta Asya, Altyapı, Joseph S. Nye,

Hegemonya.

Abstract

Without resorting to military power and political coercion measures, soft power, which can be interpreted as influencing or transforming other actors in favor of its own interests, especially in the context of economic/commercial reward mechanisms and cultural or political value transfer process, is one of the most important tools used in international politics. In recent years, China takes striking steps in the use of soft power. Beijing, which aims to use its growing economic power and commercial opportunities as tools of soft power rather than its political values, aims to revive the historical Silk Road under its control. Russia, like China, gives priority to the understanding of systemic multi-polarity and has disagreement with the US in various fields and has recently turned to the use of soft power. While Russia is far behind China in terms of economic power, it has turned to establish a regional hegemony through the Eurasian Economic Union, which it presents as an institutional structure. However, the fact that both initiatives have generally targeted the same geography also leads to a prediction that China and Russia, which co-exist in the context of demand for systemic change in the current conjuncture, may lead to a long-term competitive conflict.

Key Words: 21st Century Silk Road, Central Asia, Infrastructure, Joseph S. Nye, Hegemony

Makale Geliş Tarihi: 19.11.2018. Makale Kabul Tarihi: 23.02.2019.

* Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.

E-mail: gktrkt@gmail.com.tr; ORCID ID: 0000-0001-9170-1854

Görüş

Akademik Bakış

163

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Giriş

Soğuk Savaş sonrasında, ABD'nin hegemonik rolü çerçevesinde "tek kutuplu" bir yapı arz etmesi beklenen sistemin, "çok kutupluluğa" doğru yol aldığına ilişkin tartışmaların sıklıkla gündeme gelmesi, hissedilir bir değişimin olduğuna işaret etmektedir. Yani sistem içerisinde, ABD ve genel itibarıyla Avro-Atlantik Dünya özelinden diğer aktörlere yönelik realist düzlemde de ifade edilebilecek bir "güç kayması" yaşandığı belirtilebilir. Hatta Soğuk Savaş'a damgasını vurmuş bir sistemsel blok olan Avro-Atlantik İttifakı'nın da, son dönemde, belli oranda birbirine yabancılaştığı ifade edilebilir. Bu durum, hem İngiltere'nin Brexit kararından hem de ABD'nin NATO müttefiklerine yönelik ciddi eleştirileri ve başta Almanya olmak üzere, Avrupalıları kendi yönelimlerine yeterince destek olmamakla suçlamasından da anlaşılabilir.

Bu sistemsel bağlam içerisinde, yaşanan güç kayması ekseninde özellikle Çin ve Rusya'nın eylemleri, söylemleri ve belli sorunlar eksenindeki tavırları önemlidir. Her iki aktörün de "küresel güç" olma iddiaları çerçevesinde hareket etmesi ve özellikle ekonomik anlamda ideolojik bağlamı çok fazla değiştirmeden "çok kutupluluk" anlayışını inşa etmeye yönelik girişimleri, kendi yakın çevreleri başta olmak üzere birçok coğrafyada karşılık bulmuştur. Batılı siyasal değerler olarak bilinen çoğulcu demokrasi, insan ve azınlık haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ile bireyselliği ön planda tutan yaklaşıma uzak olmalarına karşın, ABD ve AB'nin, bu değerlerin aktarımı hususunda sınırlı bir başarı gösterebilmiş olmaları, Rusya ile Çin'i ön plana çıkarmaktadır. Nitekim her iki aktör de kendi kültür, tarih ve gelenekleri ile yakın ilişki içerisinde olan otoriter bir siyasal bağlam içerisinde hareket etmeyi tercih etmektedir. Özellikle Çin'in, bu açıdan hiçbir ülkeyi değiştirmeyi tercih etmediğini ve başkaca faktörlere eğildiğini görebiliyoruz. Bu tavır, ABD'nin hegemonik müdahaleciliğinden kaçınan ya da zarar gördüğünü düşünen aktörleri Çin ve Rusya gibi aktörlerle işbirliğine itmektir.

Yumuşak güç, bilindiği üzere "neoliberal" bir bağlama haizdir. Bu yaklaşım, askeri güç ve zorlama tedbirlerine başvurmadan, siyasal değer promosyonu ve başta ekonomik/ticari ödüllendirme mekanizmaları kullanılarak, karşılıklı bağımlılık ile ilişkili olarak farklı aktörleri kendi etkinliğine entegre edebilme amacının altını çizmektedir. Nye tarafından, ABD'nin hegemonik üstünlüğünü kolaylaştırıcı bir teorik çerçeve olarak düşünülen yumuşak güç, son dönemde Çin ve Rusya tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Yani her iki aktör de, ABD için düşünülmüş bir kuramsal uzamı, bu aktörün güç kaybını hızlandırarak kendilerini ön plana çıkarmak için kullanmaya çalışmaktadır. Bu minvalde, Avrasya Ekonomik Birliği ve Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifi önemli kurumsal düzlemler olarak görülebilir. Her iki girişimin başarısı, sistemsel dönüşümü hızlandırma yönünde etki yaratabileceği gibi, belli oranda birbirleriyle örtüşen bir nitelik taşıyan bu çabaların içerik analizinin de yapılması gerekmektedir.

Görüş

Çalışmanın ilk kısmında yumuşak güç yaklaşımına ilişkin kısaca bilgi verilecektir. Sonrasında ise her iki kurumsal çaba da yumuşak güç bağlamında irdelenecektir. Her iki çabanın çatışan ve örtüşen yönleri de çalışmanın altını çizeceği hususlar arasında yer alacaktır. Zira bu çabaların örtüşmesi ya da çatışması, çok kutupluluğun bayraktarlığını yapan Çin ile Rusya'nın birbirleriyle olan ilişkilerine de etki edebilecektir.

Yumuşak Güç Kavramı

Askeri ve ekonomik güç olanaklarının kullanılarak karşı tarafın kararlarının ya da eylemlerinin istenen yönde şekillendirilmesini, hatta “güç” uygulayan tarafın lehinde değiştirilmesini ifade eden “sert güç”, realizmin merkezinde yer almaktadır. Sert gücün merkezinde baskı, kandırma ve tehdit vardır. Ne var ki, sert güç uygulamaları son derece maliyetlidir ve güç uygulanan taraf baskı sonucunda belli bir yöne kanalize edildiği için, uzun vadede ciddi meşruiyet sorunları ile karşı karşıya kalınabilir. Joseph S. Nye tarafından 1990'ların başında ortaya konan “yumuşak güç” ise, bir aktörün karşı taraf üzerinde tehdit ve baskı uygulamadan, askeri yöntemlere ya da ekonomik zorlama unsurlarını kullanmadan giriştiği bir uygulamadır. ¹ Buna göre, yumuşak güç, bir aktörün siyasal yapısından, toplumsal görünümünden, ideolojisinden, imajından, hayat anlayışından ve sosyal refah düzeyinden hareketle karşı tarafı etkileyebilmesi, onu ikna edebilmesi ve kendi yanına çekebilmesidir. ² Bu gücü uygulayacak aktörün kurumsal altyapısı, kültürü, değerleri ve politikaları karşı tarafı kendine çekecek denli benimsenmektedir. Yumuşak güç uygulamasının merkezinde “ikna” unsuru yer almaktadır. Siyasal değerler, ekonomik işleyiş, sağlıklı temellendirilmiş bir kurumsal altyapı ile doğru politikalar izlendiği takdirde, başkaca aktörlerin, bu yapıya haiz olanı/olanları takip etmek isteyeceğini belirten Nye, böyle bir görünüme sahip devletlerin diğerlerini etkilemek için askeri ve ekonomik zorlama tedbirlerine ihtiyaç duymayacağını altını çizmektedir. ³ İkna edilen aktörlerin sayısı arttıkça, yumuşak güce sahip olan devletin/aktörün etkinliğinin kapsamı da genişleyecektir. Üstelik bu süreç çerçevesinde son derece maliyetli bir uygulama olan askeri güç unsurları da devreye sokulmayacak ve tehdit de devreye girmediği için, karşı taraf üzerinde yaratılan toplumsal/siyasal meşruiyet faktörü de uzun vadeli ve etkin olacaktır. ⁴

Yumuşak güç uygulamasına ilişkin en belirgin özelliklerden biri ise, bu yaklaşımın uzun vadeli bir yapı içerisinde başarılı olduğudur. ⁵ Kültür,

1 Joseph Nye, “Soft Power”, Foreign Policy, 80, 1990, s. 153-171

2 Hongying Wang ve Yeh-Chung Lu, “The Conception of Soft Power and Its Policy Implications: a Comparative Study of China and Taiwan”, Journal of Contemporary China, XVII/56, 2008, s. 425-447.

3 Nye, a.g.m., s. 153-171.

4 Joseph Nye, “Public Diplomacy and Soft Power”, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, I, 2008.

5 Pınar Bilgin ve Berivan Eliş, “Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis”, Insight Turkey, X/2, 2008, s. 5-20.

sanat, spor, edebiyat gibi toplumsal unsurlarla beslenen ekonomik ve siyasal kurumsallaşma düzeyi, belli bir ideolojik altyapıya ya da değer yaratım sürecine evrilmektedir. Fakat bu süreç kısa bir bağlamda şekillenmemektedir. Bu nedenle, yumuşak güç uygulamasının başarısı için orta ve uzun vadeye odaklanmak gerekmektedir. Acil değişim gereklilikleri belirlediğinde ya da askeri olanakların kullanıma girdiği anlarda yumuşak güç uygulaması anlamsızlaşmaktadır. ⁶

Ödüllendirme mekanizması da yumuşak gücün en önemli unsurlarından biridir. Bu minvalde, kontrol altına alınmak istenen aktöre yönelik olarak devreye sokulan ekonomik/ticari ödüllendirme hamleleri de yumuşak güç içerisinde değerlendirilmektedir. Hibe, uzun vadeli ve düşük faizli kredi, doğrudan yatırımlar, finansal piyasa imkânları gibi hususlar bu çerçevede sıklıkla kullanılmaktadır. ⁷ Hatta o aktör/aktörlerin ihtiyaç duyduğu altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi ya da bu yönde teknolojik ve insan kaynağı bakımından desteklenmesi de yumuşak güç kapsamında ele alınabilir.

İşbirliğini önceleyen bir yaklaşım olan yumuşak güç, tehdit unsurunu kullanmaz. Başkalarının da o gücü uygulayan aktörün çıkarlarına uygun davranmalarını sağlamak için başvuru düşük maliyetli bir girişim olarak "ikna" en önemli bileşen olarak görülmelidir. Bu bakımdan, "toplumsal" yönü baskın olan bir kavram olduğu belirtilebilir. Kendine ve politikalarına ilişkin olumlu bir "gündem" yaratabilmek, diğerlerini ikna ederek yanına çekebilmek bu uygulamaya içkin birer unsurdur. Kendi çıkarları doğrultusunda diğerlerini etkilerken, onların bu durumun farkına varabilmesini olabildiğince engellemeyi de amaç edinen yumuşak güç, medya olanaklarının etkin kullanımı ile birleştirildiğinde anlaşılmaktadır. Bu bakımdan propaganda olanaklarının sağlıklı kullanılması ve doğru mesajların farklı medya araçlarıyla etkilenmek istenen aktörlere aktarılması gerekmektedir. ⁸ Gelişen iletişim teknolojisi bu durumu kolaylaştırmaktadır.

Yumuşak güç uygulamasının sonucunu alabilmek çok daha uzun süreli bir bekleme sürecine işaret etmektedir. Fakat bu süreç ekseninde değer aktarımı ve benimsetme aşaması tamamlanacağı ve toplumsal/siyasal meşruiyet çerçevesi sağlıklı bir şekilde yapılacağı için, bu uygulamanın neticesinde elde edilecek sonuç da kalıcı olacaktır. Dış politikada yumuşak güce içkin olarak ve değer aktarımını kolaylaştırıcı birer "katalizör" olarak kullanılacak unsurlar arasında, özellikle siyasal ve kültürel çalışmaları ile ön plana çıkmış, belli alanlarda kahramanlaştırılmış isimler değerlendirilir. Ayrıca yumuşak güç

6 Colin S.Gray, "Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force As An Instrument of Policy in the 21st Century", Strategic Studies Institute, 2011.

7 Jan Servaes, "Soft Power and Public Diplomacy : The New Frontier For Public Relations and International Communication Between the US and China", Public Relations Review, XXXVIII/5, 2012, s. 643-651.

8 Cherian George, "Soft Power: Media Influence and Its Limits", Media Asia, XXXXIII/2, 2016, s. 69-75.

uygulayan ülkenin toplumsal, ekonomik, kültürel ve hatta ideolojik arka planını yansıtmaya yönelik kurgusal yapımlar (televizyon dizileri, filmler, tiyatro, kitap, vb.) da bu anlamda ele alınması gereken faktörlerdendir.⁹ Zira yumuşak güç uygularken, karşı tarafa verilecek olan mesajın kaynağı, içeriği ve alımlayıcı kitleyi kapsayabilme yeteneği çok önemlidir. Etkilenmek istenen aktöre olumlu mesajlar verebilmek ve bunun “güvenilir” aktörler/araçlar vasıtasıyla yapılması başarı için olmazsa olmaz şartlardandır. Yumuşak güç uygulayan ülkenin kendi dilini etkin bir şekilde kullanabilmesi ve hatta “bölgesel” ya da “küresel” bir kullanıma kavuşturması başarı için önemli kıstaslardandır. Zira yumuşak güç önemli oranda sosyal temas alanlarının genişletilmesi ile ilgilidir. Bu temas alanını genişletmek için ise “dil” unsurundan daha değerli bir araç yoktur.¹⁰ Bu noktada, yumuşak gücün “sosyal inşacılık” ile olan bağına da vurgulamış oluyoruz. Zira kavramsal çerçeve itibarıyla yumuşak gücün esasen bir durumu farklı ve kullanışlı bir bağlamda yeniden kurgulama ya da insan zihninde inşa etme girişimi olduğu açıktır.

Yumuşak gücün askeri güç imkanlarının ön plana çıktığı ve acil silahlı müdahale gerektiren durumlarda etkisini yitirdiğini belirtmiştik. Askeri gücün ön plana çıkması ve kısa vadede gücün hissettirilmesi gereken hususlarda “sert güç” imkanları gelişkin olan aktörlerin sesleri duyulmaktadır. İç savaşlara müdahale, insani güvenlik krizlerinin ortasında kalan grupları koruma ve teröre karşı savaş mottosu bu çerçevede değerlendirilebilir. Ayrıca çıkarları aynı bölgeler/ülkeler özelinde çatışan ülkelerin devreye soktuğu “tehdit” dili ve “askeri güç kullanma” referansı göz önünde bulundurulduğunda, yumuşak gücün değeri arka planda kalmaktadır. Bu noktada, yumuşak güç uygulayan devletlerin, “başvurmasalar dahi” her daim belli bir askeri güce haiz olmaları gerektiği hususu değerlendirmeye alınmaktadır. Bu yaklaşım da beraberinde “akılcı güç” diye adlandırılan¹¹ ve yumuşak güç ile sert güç unsurlarının, koordine edilecek bir bağlam içerisinde yerine göre kullanılmasını gerektiren bir yaklaşıma kapıyı aralamaktadır. Yeni bir kavramsal çerçeve olan akılcı güç, bir ülkenin yalnızca ikna kapasitesiyle istediği sonucu alamayacağına çeşitli krizler sonucunda anlaşılması neticesinde ortaya konmuştur. Askeri boyutu dışarıda tutan girişimlerin yeterince başarılı olamadığı düşüncesinden hareketle, maliyeti azaltmak ve meşruiyeti sağlayabilmek için öncelikle yumuşak güce başvurmak ve aynı anda da askeri güç olanaklarını hazır tutmak anlamlı bulunmuştur. Nye’in altını çizdiği ve ABD’ye referansla açıkladığı

9 Daya Kishan Thussu, “The Soft Power of Popular Cinema-the Case of India”, Journal of Political Power, IX/3, 2016, s. 415-429.

10 Kayoko Hashimoto, “Introduction: Why Language Matters in Soft Power”, Japanese Language and Soft Power in Asia, (der. Kayoko Hashimoto), Palgrave Macmillan, Singapore, 2018, s. 1-12.

11 Giulio M. Gallarotti, “Smart Power: Definitions, Importance and Effectiveness”, Journal of Strategic Studies, XXXVIII/3, 2015, s. 245-281.

“barışçıl hegemonya” anlayışının gerçekleşmeyeceğinin anlaşıldığı noktada, askeri gücü de yumuşak gücün arkasına konumlandırarak “akılcı güç” ön plana çıkmaya başlamıştır.¹²

Rusya, Yumuşak Güç ve Avrasya Ekonomik Birliği

Avrasya Ekonomik Birliği olarak da adlandırılan bu kurumsal işbirliği düzleminden bahsetmeden önce, Rusya’nın son dönemde sıklıkla kullanmaya çalıştığı ve “yumuşak güç” uygulamaları çerçevesinde betimlediği hususların altını çizmek gerekmektedir. Rusya, daha çok sert güç imkanları doğrultusunda tanımlanan bir aktör olsa da son zamanlarda yumuşak gücü önceleyen bazı inisiyatifler de geliştirmektedir.

Moskova’nın dış politika hamlelerine yön veren birincil husus sistemsel çok kutupluluğun hayata geçirilmesi noktasında büyük önem atfedilen, Rus etkinliğinin Avrasya anakarasına ve özelde de eski Sovyet coğrafyasına yansıtılmasıdır. Moskova, John Mearsheimer’in de altını çizdiği üzere, küresel aktör olabilmek için öncelikli olarak kendi bölgesinde bir “hegemon” olabilmeyi amaçlamaktadır.¹³ Bu yönde giriştiği çabalar ise, Batılı ya da bölgede yer alan Batı yanlısı aktörler tarafından “saldırgan” olmakla suçlanırken, Moskova, bu çabaların kendi çıkarlarını ve güvenlik alanını “savunmak” ile ilgili olduğunu ifade etmektedir.¹⁴ Putin yönetiminin yumuşak gücü incelemeye çalışan yaklaşımı ise, saldırgan olmadığını kanıtlamaya çalışmak ile de anlaşılabilmektedir.

Moskova tarafından hayata geçirilen yumuşak güç uygulamalarının bir bölümü, doğrudan Rus hükümeti tarafından girişilen “ikili” çabalar çerçevesinde betimlenebilmektedir. Eski Sovyet coğrafyasında yer alan ülkelerin vatandaşlarına ve onların çocuklarına SSCB’nin dağılmasından bu yana tanınan “çifte vatandaşlık hakkı” bunlardan biridir.¹⁵ Bu çaba çerçevesinde, yeni bağımsız olmuş devletlerde yaşayan insanların Moskova ile olan toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkilerinin devam etmesi ve özellikle BDT’nin etkin bir birliğe evrilmesi hedeflenmiştir. Ne var ki, bu yöndeki çaba yalnızca birkaç ülke tarafından kabul edilmiştir. Kırgızistan ve Tacikistan (ayrıca 2003 yılına dek Türkmenistan) bu öneriyi kabul ederek vatandaşlarına aynı zamanda Rusya vatandaşlığı tanınmasına itiraz etmezken,

12 Joseph S.Nye, “The Future of Soft Power in US Foreign Policy”, *Soft Power and US Foreign Policy*, (der. Inderjeet Parmar ve Michael Cox), Routledge, New York, 2010, s. 4-12.

13 John J.Mearsheimer, “What Should be the Purpose of American Power?”, *The National Interest*, 2015, <https://nationalinterest.org/feature/we-asked-john-mearsheimer-what-should-be-the-purpose-13642>, (Erişim Tarihi 31.10.2018).

14 Andrei P. Yakovlev, “What is Russia Trying to Defend?”, *Russian Journal of Economics*, II/2, s. 146-161.

15 Marlené Laruellé, “Russia’s Eurasianist Soft Power in Central Asia”, *Greater-Europe*, 2017, <http://greater-europe.org/archives/3190>, (Erişim Tarihi 31.10.2018).

diğer eski Sovyet cumhuriyetlerinin bu tercihte bulunmadığını görüyoruz.¹⁶ Rusya'nın "yakın çevre stratejisi"nin en önemli unsurlarından biri olması beklenen bu girişim, genel itibarıyla bölge ülkelerinde kalmış Rus kökenli ya da Rusça konuşan topluları incelemekle birlikte,¹⁷ SSCB döneminde oluşmuş bağımlılık zincirinin devamlılığına yapılmış bir yatırımdır. Pek başarı elde edememiş olan bu yaklaşımın, özellikle Gürcistan ve Ukrayna krizlerinin gölgesinde yeniden ön plana çıktığını görüyoruz. Moskova'nın, bu iki ülkenin yanı sıra, Moldova'da bulunan beliren donmuş çatışma bölgelerindeki Rusya yanlısı kesime ya da Rus asıllılara Rusya pasaportu dağıtarak onları Rusya vatandaşı ilan etmesi ciddi bir krize neden olmuştur. Abhazya, Güney Osetya, Kırım, Donbass ve Transdinyester özelinde yaşanan bu krizler ekseninde girişilen pasaport dağıtımını girişimi, başka ülkelerin içişlerine doğrudan müdahale etmek anlamına gelmenin yanı sıra, Rusya'nın "kendi vatandaşlarını koruduğu" imajını yaratmasına neden olmuştur.¹⁸ Şüphesiz, bu hamle, Rusya yanlısı kesim açısından önemli olmakla birlikte, 1990'ların başında ortaya konan bu inisiyatifin, esasen sert güce iliştilmiş bir çaba haline getirilmesi girişimi olarak okunmalıdır.

Rus Hükümeti'nin aile, din, otorite ve gelenekler gibi kültürel faktörlerin altını çizen bir söylem çerçevesinde hareket etmesi de önemlidir. Rusya tarihini bir süreklilik içerisinde okuyan ve genel itibarıyla olumlayan bu yaklaşım, eski Sovyet cumhuriyetlerinden daha çok Avrupa'da ve başkaca bölgelerde olumlu karşılık bulmuştur. Burada bahsedilen olumsuzluk Rus kültürü ya da tarihine yönelik değildir. Moskova, siyasal anlamda "küreselleşen" Batılı değerlerin değil, kendi tarihine, kültürüne ve toplumuna eklenmiş "muhafazakar" değerlerin altını çizerek ve bu hususta geri adım atmayarak küreselleşmenin tekipleştirici bir anlayış yarattığını düşünen kesimleri kendisine çekmektedir. Bir anlamda, "muhafazakar" düşüncenin yeniden canlanarak küreselleşmesi olarak değerlendirilebilecek olan bu gelişme, Putin Yönetimi'nin önemli adımlarından biri olmuştur.¹⁹ Macaristan ve Polonya başta olmak üzere AB üyesi ülkelerde iktidara gelmiş olan bu anlayış, Almanya ve Fransa başta olmak üzere Batı Avrupa'da dahi muhalefetin en önemli parçası olarak yükselmiştir. Kısacası, Rusya, muhafazakarlığın bayraktarlığını yapan bir aktör haline gelmiştir. Hiç şüphesiz, bu durum da Moskova'nın yumuşak gücüne eklenmektedir.

Rusya, aynı zamanda kurumsallaştırmaya çalıştığı çeşitli örgütsel çabalar eliyle de kendi yumuşak gücünü yaratmaya çalışmaktadır. Bunlar da genel

16 Aynı eser.

17 Oxana Shevel, "Russia and the Near Abroad", Great Decisions, 2015, s. 5-16.

18 Toru Nagashima, "Russia's Passportization Policy Toward Unrecognized Republics: Abkhazia, South Ossetia and Transnistria", Problems of Post-Communism, 2017.

19 Ivan Krastev, "Eastern Europe's Illiberal Revolution", Foreign Affairs, 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/hungary/2018-04-16/eastern-europes-illiberal-revolution>, (Erişim Tarihi 31.10.2018).

itibarıyla eski Sovyet coğrafyasına ve belli oranda da Rus etnik kökenlilere ya da kendisini Rusça ifade eden kesimlere hitap etmektedir. BDT içerisinde yer alan BDT Seçim Gözlem Misyonu, üye ülkelerde düzenlenen seçimleri izlemek ve ne denli sağlıklı bir seçim süreci yaşandığını gözlemekle görevlidir. OECD'nin de benzer bir misyonu olduğu değerlendirildiğinde, BDT Seçim Gözlem Misyonu'nun, BDT üyelerine yönelik "demokrasi, şeffaflık ve adalet" eksenli eleştirilere cevap verebilmek için oluşturulduğu ortadadır. Yani Rusya, bu ülkelerdeki "otoriter" siyasal yapıları meşrulaştırabilmek amacıyla bu misyonu kullanmaya çalışmaktadır. BDT çerçevesinde işleyen bir diğer inisiyatif ise, üye ülkelerin parlamentoları arasında yakınlaşma, işbirliği ve diyalog alanını genişletmeyi hedefleyen BDT Parlamentolararası Asamblesi'dir.²⁰

Astana merkezli Avrasya Kalkınma Bankası, Avrasya Ekonomik Komisyonu, Avrasya İşbirliği ve Kalkınma Fonu ve Avrasya Kadınlar Forumu gibi inisiyatifler de esasen Avrasya Ekonomik Birliği'ni konsolide edebilmek hedefiyle oluşturulmuş, önemli oranda da Moskova tarafından finanse edilen hükümetlerarası yapılardır.²¹

Rus Dünyası (Russkii Mir) adıyla ifade edilen ve içerisinde çeşitli inisiyatiflerin yer aldığı yapı ise, Moskova'nın, komşu ülkelerde bulunan Rus kökenli ya da Rusça konuşan toplumlar ile ilişkilerini devam ettirebilmeyi ve bunu o ülke hükümetlerine de bir "hak" ya da "özel çıkar" olarak kabul ettirebilmeyi hedeflediği bir anlayışa işaret etmektedir.²² Dış Ruslar ile olan temas alanı daha çok Rus Dünyası inisiyatifi çerçevesinde genişletilmeye çalışılmaktadır. Rusya, bu çaba ekseninde Sovyet geçmişi ile de aktif bir bağ kurmakta, eski Sovyet coğrafyasında süregelen ve sıklıkla eleştirilen varlığını anlamlı kılmakta ve bölgesel bir güç olduğunu hem komşu ülkeler hem de bölgesel gelişmeler bağlamında ortaya koyabilmektedir. Rus Dünyası inisiyatifi çerçevesinde, Rusya Dışişleri Bakanlığı ile Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın ortak kullanımına sunulan bir "Rus Dünyası Fonu" Putin'in emriyle oluşturulmuştur.²³ Bu fon üzerinden, Rusya ile bağlantı kurmak isteyen ve Rusya ile olan kültürel, sosyal ve bilimsel bağlarını sürdürmek isteyen kesimlere destek verilmektedir.

Rusya, eski Sovyet coğrafyasında bulunan dış temsilcilikleri özelinde oluşturulan Rus Kültür Evleri çerçevesinde, bu ülke vatandaşlarına yönelik Rus dili, edebiyatı ve kültürünü yansıtan eğitimler vermektedir.²⁴ Ayrıca Sovyet

20 Laruellé, a.g.m.

21 Aynı eser.

22 Mikhail Suslov, "Russian World: Russia's Policy Towards its Diaspora", IFRI Russia/NIS Center, 103, 2017.

23 Laruellé, a.g.m.

24 Ksenia Zubacheva, "Why Russian is Still Spoken in the Former Soviet Republics?", Russia Beyond, 2017, https://www.rbth.com/international/2017/05/16/why-russian-is-still-spoken-in-the-former-soviet-republics_763684, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

dönemini anlatan özel/tarihsel anlamda önem verilen günler anılmakta ya da kutlanmaktadır. Öğrenci değişim programları, ortak üniversite kurma girişimleri ve ortak üniversite müfredatları oluşturma hamlelerinin yanı sıra başarılı öğrencilere ya da Rusya'da eğitim almak isteyen öğrencilere verilen hibe ve burs olanaklarıyla eski Sovyet coğrafyasında bir çekim merkezi olabilme niteliğini sürdürmeye çalışmaktadır. Örneğin, Kazakistan'da, Moskova Devlet Üniversitesi'nin yanı sıra Sibiry Bölgesi'nde yer alan çeşitli üniversitelerin kampüsleri açılmıştır. Rusya'daki üniversitelerde de çok sayıda (20-25 bin arasında) Kazakistan vatandaşının eğitim aldığı ifade edilmektedir. Kazakistanlılar, Rusya'da eğitim alan yabancılar içerisinde en büyük grubu oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin önemli bir bölümünün Kazakistan vatandaşı olan "etnik Ruslar" olduğu da bilinmektedir.²⁵

Rusya, aynı zamanda hükümet tarafından organize edildiği bilinmesine karşın, hükümet dışı örgüt (NGO) olarak tanımlanan yapılarla da bölgesel manada bir yumuşak güç yapılandırmasına gitmeye çalışmaktadır. Bu örgütler, özellikle de "sivil toplumun" daha gelişkin olduğu ve Rusya'ya yönelik olumsuz tutumun daha belirgin olduğu eski Sovyet cumhuriyetleri ile Doğu Bloku ülkelerinde faaliyet göstermektedir. Rus kimliğine içkin bir siyasal partinin kurulmasına izin verildiği Letonya'da bu partiyle yakın işbirliği yapan çeşitli sivil toplum oluşumları kurgulamak bunun bir örneğidir.²⁶ Yine nüfusunun önemli bir bölümü etnik Ruslardan oluşan Estonya'da, Rus kökenlilerin haklarıyla yakından ilgilenen İnsan Hakları Bilgi Merkezi adlı bir sivil toplum kuruluşu örgütlenmiştir. Kafkasya Demokrasi Enstitüsü ve Özgür Avrupa gibi dernekler ise Güney Kafkasya odaklı Rusya yanlısı sivil toplum kuruluşları olarak dikkat çekmektedir. Orta Asya bağlamında ise, Avrasya Çalışmaları Merkezi, Avrasya Düşünce Fonu, Avrasya Miras Kurumu gibi akademik, kültürel, uzmanlık odaklı ve iş dünyası bağlantılı inisiyatifler de Rusya tabanlı kurumsallaşma girişimleridir.²⁷ Orta Asyalı uzman ve akademisyenleri, Rusya'dakilerle iletişim kurmaya yönlendiren Alexander Gorchakov Kamu Diplomasisi Örgütü ile Rusya Uluslararası İlişkiler Kurumu da bu bağlamda değerlendirilebilir.²⁸ Bu çabalar, sivil bağlamda ve devletten bağımsız bir çerçevede kurulmuş olsalar da, faaliyetlerinin yeri, etkinliği, katılım/temsiliyet kapsamı ve özellikle destekçileri özelinde Moskova'nın etkinliği sezilmektedir. Örneğin, Rus Hükümeti'ne çok yakın olan oligark Oleg Deripaska, Avrasya Miras Kurumu'nun en önemli mali destekçisidir.²⁹

25 Laruellé, a.g.m.

26 Stratfor, "Russia's Cultural Influence in Former Soviet States", 2014, <https://worldview.stratfor.com/article/russias-cultural-influence-former-soviet-states>, (Erişim Tarihi 1.11.2018).

27 Laruellé, a.g.m.

28 Greg Simons, "The Role of Russian NGO's in New Public Diplomacy", Journal of Political Marketing, XVII/2, 2018, s. 137-160.

29 Laruellé, a.g.m.

Görüş

Akademik
Bakış

171

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Avrasya Ekonomik Birliği ise 2015 yılında oluşmuş bir bölgesel entegrasyon girişimi olarak tüm bu çabaların tamamlayıcısı haline gelmiştir. Nitekim daha önce bahsetmiş olduğumuz kurumsallaşmalar, çok daha dar kapsamlı, dil/kültür ve tanıtım odaklı ve sosyal/siyasal devamlılık ya da tamamlayıcılık vurgusu içeren unsurlardır. Avrasya Ekonomik Birliği ise, ekonomik ve ticari yönü ön planda olan ve ortak bir pazar oluşturmanın yanı sıra, gelecekte AB benzeri bir siyasal entegrasyona dönüştürülmesi amaçlanan supranasyonellik hedefi güden bir yapıdır.³⁰ SSCB'nin dağılması sonrasında, ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda büyük bir güç ve yönelim boşluğunun olduğu Avrasya coğrafyasında ve eski Sovyet toprakları özelinde ticaret, finans, hukuk sistemi ve güvenlik alanında işbirliği ve yakınlaşmayı öngören bir kurumsallaşma inisiyatifi olarak doğan BDT'nin tamamlayıcısı olarak düşünülen Avrasya Ekonomik Birliği (ya da Avrasya Ekonomik İşbirliği Örgütü) fikri, 1994'te Nursultan Nazarbayev tarafından ortaya atılmıştır.³¹ Nazarbayev'in, eski Sovyet cumhuriyetlerinin Rusya'ya olan ekonomik, ticari, finansal ve kurumsal bağımlılığını düşünerek ortaya koyduğu bu anlayış, Moskova tarafından 1990'ların ikinci yarısında betimlenen "yakın çevre doktrini" özelinde benimsenmiş ve 2000'de "ortak bir pazar" oluşturabilmek adına Avrasya Ekonomik Topluluğu oluşturulmuştur. Putin döneminde, Rusya'nın bölgesel bir hegemonya kurgusu çerçevesinde Avrasya'ya yaklaşmaya başladığı ve SSCB'nin dağılması sürecinin "jeopolitik bir felaket" olarak nitelendiği dikkate alındığında,³² Avrasya odaklı bu entegrasyonun gerçekleştirilmesi gerekliliği vurgusu güçlenmiştir. Bu minvalde, orta vadede AB benzeri bir yapı yaratılarak, eski Sovyet cumhuriyetleri başta olmak üzere, Avrasya ankarasında konumlanmış aktörleri "Moskova" yönelimli bu yapıya entegre etmek önemli hale gelmiştir. 1 Ocak 2010'da Rusya, Belarus ve Kazakistan ekseninde Avrasya Gümrük Birliği'nin oluşumu çok önemli bir adım olmuştur. Rus lider Putin, Ekim 2011'de, Avrasya Ekonomik Birliği'nin 2015'de kurulacağını ifade etmiş, 2012 yılı itibarıyla bu üç ülke arasında kurgulanan "ortak pazar", 2015 itibarıyla Avrasya Ekonomik Birliği'ne dönüşmüştür.³³ Bu üç ülkenin yanı sıra, Kırgızistan ve Ermenistan'ın da tam üye olarak yer aldığı birlik için üyelik yolunda olan ya da üyeliğe alınması düşünülen birçok aktör bulunmaktadır. AB'yi temel yönelimi olarak belirlemesine karşın, Transdinyester Meselesi

- 30 Evgeny Vinokurov, "Eurasian Economic Union: Current State and Preliminary Results", Russian Journal of Economics, III/1, 2017, s. 54-70.
- 31 The Telegraph, "Kazakhstan Welcomes Putin's Eurasian Union Concept", 2011, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8808500/Kazakhstan-welcomes-Putins-Eurasian-Union-concept.html>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).
- 32 Reuters, "Putin, Before Vote, Says He'd Reverse Soviet Collapse If He Could: Agencies" 2018, <https://www.reuters.com/article/us-russia-election-putin/putin-before-vote-says-hed-reverse-soviet-collapse-if-he-could-agencies-idUSKCNIGE2TF>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).
- 33 Eleonora Di Franco, "The Other European Union: A Threat on the Rise", My Country Europe, 2018, <https://mycountryeurope.com/long-reads/other-european-union-threat-rise>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

nedeniyle Rusya'dan uzaklaşamayan Moldova, birliğin ilk gözlemci üyesi olmuştur.³⁴ Tacikistan, kendisine "resmen" sunulan üyelik perspektifi üzerinde önemle durmaktadır. Özbekistan ise, Kerimov'un ölümü ve Mirziyoyev'in iktidara gelmesi sonrası gelişen diplomatik ve ekonomik ilişkileri ekseninde bölgesel anlamda önemli bir ülke haline gelmiştir.³⁵ Hem Rusya hem de Çin ile yakınlaşan ve komşularıyla da işbirliği çerçevesinde ilişkiler kurmak isteyen Taşkent, her ne kadar bu birliğe üyelik konusunda çekinceli davranrsa da, birlik üyeleri ile "serbest ticaret" antlaşmaları imzalamıştır. Bu durum, uzun vadede, bu ülkeyi de üyelik yoluna sokabilir. Moğolistan, Azerbaycan, Ukrayna ve hatta Türkiye dahi, bu birliğe üyelik hususunda üzerinde durulan aktörler konumundadır. Ukrayna'daki siyasal kriz ve iç savaşın arkasındaki esas neden olarak görülen Batı ile Rusya arasındaki jeopolitik mahiyete haiz mücadele bu ülkenin Avrasya Ekonomik Birliği ile AB arasında bir mücadele alanı olarak kalmasıyla başlamıştır.³⁶ Rusya ile dengeli ilişkiler kurmuş olan Azerbaycan ise, şimdilik kaydıyla birlik üyesi olma taraftarı değildir. Türkiye ise, Rusya ile gelişen ilişkilerine ve özellikle Orta Asya cumhuriyetleri daha yakın ilişkiler kurma hedefine karşın, AB üyeliği hedefini halen ön planda tutmaktadır.

Avrasya Ekonomik Birliği, her şeyden önce üye ülkelerin vatandaşlarının yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçladığı için bir "yumuşak güç" uygulamasıdır.³⁷ Henüz inşa aşaması devam etmekte olan bu yapı, an itibarıyla üyeleri arasında mal, hizmet, sermaye ve emek anlamında "serbest dolaşım" imkanı vermektedir. Ekonomik ve parasal politikaların aynı paydada birleştirilmesi ve örtüştürülmesi yolunda büyük çaplı bir başarıya ulaşıldığı da ortadadır. Birliğin uzun vadede hedefi, tıpkı AB gibi ortak bir para birimine (altın) geçiş yapılmasıdır.³⁸ Bölge ülkelerinde yer alan şirketler, gümrük birliğine dair anlaşmalar yürürlüğe girdikçe ve parasal politikalarda uyum alanı genişledikçe birlik içerisinde yer alan ülkelerden hangisinde yatırım yapacaklarına, kendi çıkarları doğrultusunda karar vereceklerdir. Böylece yatırımın önündeki hukuki, ekonomik/finansal regülasyon odaklı engeller kaldırılacak ve bölge gerçeklerine uyumlu bir yatırım ortamı doğacaktır. Ortak teknoloji yatırımları, altyapı projeleri ve kalkınma politikaları noktasında

-
- 34 Moldova, "Moldova Gets Observer Status at the Eurasian Economic Union" 2018, <http://www.moldova.org/en/moldova-gets-observer-status-eurasian-economic-union>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).
- 35 Richard Weitz, "Uzbekistan's New Foreign Policy: Change and Continuity Under New Leadership", Silk Road Paper, 2018.
- 36 Leonid Litra, "Ukraine: Perspectives on Eurasian Integration", European Council on Foreign Relations, 2016, https://www.ecfr.eu/article/essay_ukraine_perspectives_on_eurasian_integration, (Erişim Tarihi 2.11.2018).
- 37 Bruno S.Sergi, "Putin's and Russian-Led Eurasian Economic Union: A Hybrid Half Economics and Half Political Janus Bifrons", Journal of Eurasian Studies, IX/1, 2018, s. 52-60.
- 38 Alexander Kim, "Common Currency For the Eurasian Economic Union: Testing the Ground?", Eurasia Daily Monitor, XII/57, 2015.

Görüş

Akademik
Bakış

173

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

uyum süreci yaşayan üye ülkeler, bu süreci atlattıklarında yapısal anlamda homojen bir noktaya gelecektir. Bu noktaya ulaşılabilmesi hususunda ise, henüz atılması gereken adımlar, uygulanması gereken antlaşmalar vardır. Üye ülkelerin mali ve teknolojik anlamda büyük oranda Rusya'ya bağımlı olması ve bu ülkeye yönelik ABD ve AB ülkeleri tarafından uygulanan ekonomik, ticari ve finansal kısıtlamalar, Avrasya Ekonomik Birliği inisiyatifinin gelişimini de yavaşlatmaktadır.³⁹ Üye ülke ekonomileri arasındaki hacim farklılıkları, siyasal rejimler/aktörler temelinde yaşanan öngörülemezlik ile Rusya ve diğerleri arasındaki ekonomik/finansal düzey bağlamında görülen asimetri ise önemli problemler olarak değerlendirilmektedir.⁴⁰ Örneğin, birliğin GDP'sinin çok büyük bir bölümünü Rusya oluşturmaktadır. Bu nedenle, Moskova'nın, gerek GDP büyüklüğü, gerekse de diğerlerinin kendisine olan bağımlılığı temelinde, üye ülkeleri belli ekonomik, finansal ve hatta siyasal hamleleri yapmaya "zorlayabileceği" yönünde ciddi bir endişe mevcuttur. Bu durum, birliğin "yumuşak güç" kapasitesine büyük bir darbe vurabilecektir. İran gibi bölgesel aktörlerle "serbest ticaret" antlaşması imzalanması yönündeki görüşmeler ise, örgütün jeopolitik görünümüne katkı sağlayabilecek bir adım olmasına karşın, üye ülkelerin politika uyumunu erteleyebilecek bir faktör olarak da ciddi bir gecikmeye ve diğer üyeler bazında huzursuzluklara neden olabilecektir.⁴¹ Rusya'nın, Ukrayna'yı birliğe katabilmek için "güç kullanımı" odaklı bir yaklaşıma gitmesi ve sonuç itibarıyla büyük çaplı bir jeopolitik krize neden olması, ekonomi, ticaret ve finans odaklı işletilmesi beklenen girişimin, Moskova'nın siyasal/bölgesel hegemonya beklentisine hizmet eden "siyasal" bir adım olduğu düşüncesinin güçlenmesine neden olmuştur. Politika uyumu hususunda gerekli olan adımların atılması gerekirken, Rusya eliyle birliğin büyük bir bölgesel krize itilmesi ve karşılığında da Rusya'ya uygulanan ambargo/kısıtlamaların gölgesinde yaşanan olumsuzluklara ortak olması, üye ülkelerin bakış açısını negatif yönde etkileyen bir husustur. Hiç şüphesiz, "ödüllendirici" bir mekanizma olması beklenen bir yapının, "jeopolitik" ekseninde oluşan küresel/bölgesel bir çatışmaya entegre olması, Rusya dışındaki üye ülkelerin sırtına yük bindirmekte ve birliğin yumuşak gücünü sorgulanır hale getirmektedir.

Avrasya Ekonomik Birliği'nin, örnek olarak alınan AB içerisindeki ekonomik ve sosyo-kültürel ayrımların arttığı bir dönemde kurgulanmaya çalışılması dikkat çekicidir. AB'nin ifade ettiği yumuşak gücün nisbi anlamda azaldığı bir dönemde, bu örgütün izlediği yolu dikkate alan bir kurumsallaşmaya başvuruluyor olması, birlik üyeleri tarafından da dikkatle izlenmektedir. Zira AB'yi

39 Ksenia Kirkham, "The Formation of the Eurasian Economic Union: How Successful is the Russian Regional Hegemony?", *Journal of Eurasian Studies*, VII/2, 2016, s. 111-128.

40 Sergi, a.g.m., s. 52-60.

41 TASS, "Eurasian Economic Union, Iran to Sign Free Trade Zone Agreement within Months-Kremlin", 2018, <http://tass.com/economy/997298>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

zayıflatan en önemli husus olarak görülen makroekonomik faktörler bağlamında Avrasya Ekonomik Birliği üyelerinin ciddi sorunları bulunmaktadır.⁴² Birliğin lider ülkesi olarak görülen Rusya'nın da, AB içerisinde Almanya'nın ifade ettiği ekonomik güce sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Avrasya Ekonomik Birliği'nin en önemli avantajları ise, üye ülkelerin genel itibarıyla otoriter bir siyasal anlayışa yatkın oldukları için toplumsal huzursuzlukların belli oranda arka planda tutulabilmesi ve başta Rusya ile Kazakistan olmak üzere doğal kaynak zenginliğine sahip olunmasıdır. Ne var ki, eğitilmiş ve kalifiye eleman eksikliği, üretimde çeşitlendirmenin gerçekleştirilememiş olması (Rusya da dahildir) ve ticari işleyişe yön verecek mevzuatın henüz yerleştirilememesi ciddi sıkıntılar yaratmaktadır. Birliğin toplumlara yumuşak gücünü yansıtabilmesi için bir başarı hikayesine ihtiyacı vardır. Halbuki, bazı üye ülkelerin birliğe katıldıktan sonra belli hususlarda herhangi bir ilerleme kat edemediğini görüyoruz. Her şeyden önce ekonomik bir birlik olarak değerlendirildiğinde, Avrasya Ekonomik Birliği'nin ihracat/ithalat maliyetini azaltması ve zamanını da kısaltması beklenir. Ne var ki, bir örnek olarak, Kırgızistan'ın ihracat/ithalat zamanının kısaltılması anlamında hiçbir ilerleme kaydedemediğini görüyoruz. Üstelik ticaret maliyetleri de 2015'te 2009'a oranla oransal anlamda daha fazladır. Birlik üyelerinden Ermenistan ise, 2015 yılında 2009'a oranla ticari işleyişten kaynaklanan maliyeti azalttığı gibi, süreyi de kısaltmıştır. İşsizlik oranları değerlendirildiğinde, Kırgızistan ve Ermenistan'da oldukça yüksek düzeylerde olduğu görülmektedir. Birliğe alınması düşünülen Özbekistan ve hatta şimdilik kaydıyla tarafsız pozisyonunu korumak isteyen Türkmenistan'da da durum benzer bir görünümde. Yani Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılmak ile katılmamak arasında dramatik bir ayrım noktası gözlenmemektedir. Belarus'un enflasyon odaklı (%9,5) sıkıntısını aşamamış olmasına karşın, Ermenistan'ın bu anlamda "negatif" bir görünüm arz ediyor olması (-0,2), ekonomik alanda izlenecek "ortak" politikaların ne denli güçlüklerle karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir.⁴³ Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılmak, üye ülkeler bazında henüz aynı etkileri yaratabilmiş değildir. Bu hususun, Kazakistan özelinde de tıpkı Kırgızistan gibi olumsuz seyrettiğini, Rusya ve Belarus'ta ise pozitif yönde ilerlediğini belirtmek gerekir. Orta Asyalı üyelerin, diğerlerine oranla olumsuz bir görünüm sergiliyor olması, onların birliğe olan inançlarını azaltabileceği gibi, muhtemel üyeler olabilecek Tacikistan ve Özbekistan'ı da Avrasya Ekonomik Birliği seçeneğinden uzaklaştırabilecek bir husustur. Kısacası, birliğin bütüncül bir başarı hikayesine ihtiyacı vardır. Böyle bir hikaye yazılmadığı ve tüm üyelerin ticari ve ekonomik manada bağımlı olduğu Rusya'ya Batılı aktörlerce kısıtlamalar uygulandığı müddetçe, Moskova'nın jeopolitik/siyasal kaygıları da dikkate alındığında, birliğin orta vadede yumuşak güce entegre olabilmesi pek de mümkün görünmemektedir.

42 Sergi, a.g.m., s. 52-60.

43 Aynı eser, s. 52-60.

Gazi

Akademik
Bakış

175

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Kırgızistan özelinde son dönemde Avrasya Ekonomik Birliği'nden çıkma (Kyrexit) yönünde tartışmalar yaşanıyor olması dahi,⁴⁴ Moskova'nın "ekonomik ve ticari" ödüllendirmeye dayalı bölgesel yumuşak güç aracı olarak kabul edilen birliğin geleceğine ilişkin soru işaretlerinin varlığına işaret eder.

Çin, Yumuşak Güç ve Tek Kuşak, Tek Yol İnisyatifi

İdeolojik anlamda komünist, siyasal anlamda da otoriter bir yapıya sahip ve tek parti tarafından idare edilen Çin'in, "liberal" bir kuramsal çerçeveye eklenmiş yumuşak güç ile nasıl bir ilişkisi olabileceği uzunca bir süre tartışılmıştır. Çoğulcu demokrasiyi dışlayan, insan hakları ve azınlıklara saygı gibi hususlarda büyük çaplı arızalar yaşayan ve nüfusunun önemli bir bölümü çok düşük ücretlerle çalışmak zorunda olan bir ülkenin kendisini dış dünyaya ne yönden bir örnek olarak sunacağı da önemli bir soru işaretiydi. Fakat bugün, Çin'in "yumuşak güç" kullanımını anlamında dikkat çeken aktörlerden biri olduğunu görüyoruz.⁴⁵ Hatta belki de bu anlamda son dönemin en önemli ülkesi Çin'dir de denilebilir. Bunun arkasında yatan temel faktör ise, Deng döneminden bu yana bazı yıllar iki basamaklı büyüme rakamları yakalamış ve müthiş bir üretim altyapısı oluşturarak, hem kasasını dolduran hem de teknoloji başta olmak üzere birçok alanda atılım yapan bu ülkenin ekonomik etkinliği olmuştur. Pekin, iç siyasal yapısı ve sıklıkla eleştirilen insan hakları karnesiyle bir "çekim merkezi" olamayacağını erkenden fark etmiştir. Ancak demografik, bölgesel ve etno-kültürel problemlerini ancak "otoriter" bir tek parti iktidarı ile kontrol edebileceğinden hareketle bu anlamda bir değişime gitmemektedir. Çin'in değişime gittiği esas unsur ise, Mao dönemindeki içe kapalı ve belli oranda izolasyonist ekonomik görünümünü aşarak, üretim ve ihracat odaklı bir pazar ekonomisi anlayışına yönelmesi olmuştur. Merkezi planlama ile pazar ekonomisini harmanlayan Çin, elde ettiği başarıyı kendisine benzer sosyo-kültürel, tarihsel ve ekonomik gerçekliklere sahip ülkelere yansıtarak ve özellikle de ekonomik/ticari kapasitesini hibe, kredi, finansal destek ve doğrudan yatırım gibi unsurlara dönüştürerek uluslararası etkinlik sağlayabileceğini görmüştür.⁴⁶ Son dönemde "insani yardım" operasyonlarına hız veren, ticari gücünü müttefik edinmeye ve zor durumda kalmış ülkelere yardım etmeye dönük olarak kullanan ve bu anlamda hiçbir ülkeye "siyasal ön şart" sunmayan Pekin'in yaklaşımı, Asya, Afrika ve Latin Amerika başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde/ülkesinde Çin'e yönelik olumlu bir imge oluşturmaktadır.⁴⁷

44 Christopher Schwartz, "Will Kyrgyzstan Leave the Eurasian Economic Union?", The Diplomat, 2016, <https://thediplomat.com/2016/08/will-kyrgyzstan-leave-the-urasian-economic-union/>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

45 Osamu Sayama, "China's Approach to Soft Power", RUSI Occasional Paper, 2016.

46 Eleanor Albert, "China's Big Bet on Soft Power", Council on Foreign Relations, 2018, <https://www.cfr.org/backgroundunder/chinas-big-bet-soft-power/>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

47 Thomas Barker, "The Real Source of China's Soft Power", The Diplomat, 2017, <https://thediplomat.com/2017/11/the-real-source-of-chinas-soft-power/>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

Hiç şüphesiz, ekonomi ve ticaret odaklı ve siyasal değer aktarımı sürecini pas geçen bu anlayış da farklı bir “yumuşak güç” uygulamasıdır. Zira az gelişmiş ve otoriter bir yönetim anlayışına sahip olan ülkelere, Batılı aktörler tarafından ekonomik yardım sunulması için ortaya atılan “siyasal” değer aktarımı gibi ön şartlar, bu ülkeler için ekonomik reform ve işbirliği maliyetini artırmakta ve birçok hükümeti bu süreçten uzak tutmaktadır. Çin’in siyasal değer aktarımı vurgusunu geri plana iten ve ekonomik/ticari pragmatizm üzerinden uzun vadeli siyasal bir destek arayışını yansıtan anlayışı, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ve siyasal/yönetimsel anlamda sorunlarla karşı karşıya kalan ülkeler için çok daha kabul edilebilir bir durum yaratmaktadır.

Önceleri ikili ilişkiler ve dar kapsamlı kurumsal adımlar çerçevesinde işleyen bir yumuşak güç uygulamasına sahip olan Çin, 2013’de ilan edilen Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifi ile küresel ve çok daha planlı bir çabaya girişmiştir. Xi Jinping öncülüğünde başlatılan bu programın, “kara” ve “deniz” olmak üzere iki sacayağı bulunmaktadır. Bu strateji de, genel itibarıyla, Çin’in ekonomik gücünü, doğrudan ve büyük çaplı altyapı yatırımları çerçevesinde ticari ve bölgesel etkinliğe eklememeyi ve işbirliğine odaklı bu kurumsal işleyiş üzerinden Pekin’i vazgeçilmez bir “pivot” haline dönüştürmeyi hedeflemektedir.⁴⁸

2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenen Çin, büyük bir ekonomik/ticari hegemonya girişimi olarak da addedilen bir girişim başlatmıştır. “Tek Kuşak, Tek Yol” adı verilen ve tarihsel İpek Yolu’nu, Çin’in etkinliği ekseninde yeniden canlandırmayı hedefleyen bu inisiyatif, Pekin’in ihracata dayalı büyüme stratejisini taçlandırarak bir hamle olarak okunmalıdır. Bu inisiyatif, oldukça geniş bir coğrafi alana hitap etmekte ve Çin sınırlarından Ortadoğu, Avrupa ve hatta Doğu Afrika’ya dek ulaşan bir kapsama sahiptir. Toplamda 65 ülkeyi içermesi beklenen bu girişimin ekonomik büyüklüğüne paralel olarak siyasal etkisi de fazla olacaktır.⁴⁹

Modern İpek Yolu’nu yeniden canlandırma girişimi olarak da görülen bu planın iki ana eksen üzerinde kurgulanması amaçlanmaktadır. Bunlardan birincisi İpek Yolu Ekonomik Kuşağı olarak da bilinen ve üç farklı rota aracılığıyla inşa edilmesi planlanan kısımdır. Buna göre, birinci rota, Çin’in en batısındaki Xinjiang Eyaleti’nden başlayarak Orta Asya’ya, oradan da Hazar-Kafkasya bağlantısı üzerinden Türkiye’ye ve Avrupa’ya varacaktır. Geniş bir içeriğe haiz olan bu hattın işler hale getirilmesi için her şeyden önce Çin-Rusya işbirliğinin konjonktürel değil, sürekli hale getirilmesi ve

48 Peter Cai, “Understanding China’s Belt and Road Initiative”, Lowy Institute Policy Analysis, 2017.

49 Zheping Huang, “Your Guide to Understanding OBOR, China’s New Silk Road Plan”, Quartz, 2018, <https://qz.com/983460/obor-an-extremely-simple-guide-to-understanding-chinas-one-belt-one-road-forum-for-its-new-silk-road>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

karşılıklı güven ve kazanç tablosunun yaratılması gerekmektedir.⁵⁰ Zira hattın geçeceği Orta Asya-Hazar bağlantısı özelinde Moskova'nın ciddi bir siyasal nüfuzu bulunmaktadır. Avrasya Ekonomik Birliği'nin de bahsedilen bölgeyi kapsamına aldığı dikkate alındığında, belli bir rekabetin yaşanacağı ve bölge ülkelerini de olumsuz etkileyebilecek çatışma anlayışının ön plana çıkmaması için Rusya ile Çin'in geniş çaplı bir uzlaşmaya varması gerektiği ortadadır. İkinci rota ise çok daha sınırlıdır ve kuzey ekseninde Çin'den Moğolistan'a, oradan da Rusya'ya uzanacaktır. Bu rota daha çok Çin-Rusya işbirliğinin kapsamının derinleştirilmesi ve güçlendirilmesi anlamında önemlidir. Üçüncü ve en itibarıyla en yoğun çalışmaların sürdürüldüğü kısım ise Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru olarak bilinmektedir. Çin, bu koridorun inşası için Pakistan'a ciddi bir yatırım yapmaktadır.⁵¹ Başlangıçta 46 milyar dolar olarak hesaplanmış maliyet ise 62 milyar doları bulmuştur.⁵² Çin, Pakistan'da altyapıyı ciddi anlamda yenilerken, ticari işleyişi sağlayacak büyük çaplı otoyollar, hızlı tren hatlarını içerecek demiryolları, havaalanları, Xinjiang'a bağlanacak petrol/doğalgaz boru hatları ve Umman Denizi kıyısında konumlanan Gwadar'da da büyük bir liman şehri ve petrol rafinerisi inşa etmektedir. Bu liman ve genel itibarıyla Pakistan, Çin'in Doğu Afrika ve Ortadoğu ile kurduğu enerji köprüsünün en önemli bağlantı noktası olacağı gibi, ticari anlamda da önemli bir yükü taşıyacaktır.⁵³

Projenin ikinci eksenini ise 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu olarak anılmaktadır. Çin'i, Hint Okyanusu üzerinden Basra Körfezi'ne, Doğu Afrika'ya ve Kızıldeniz üzerinden Akdeniz'e bağlayacak olan bu yol aracılığıyla, Çin'in bu bölgelere olan ihracatının artırılması, deniz yolu güvenliğinin sağlanması ve güzergah üzerinde gelişmiş liman tesisleri kurularak ve hatta zaman ve para tasarrufu sağlayacak kanallar inşa ederek, ticaretin daha sağlıklı bir şekilde işletilmesine çalışılacaktır. Çin'in üretim ve ihracat üssü olarak bilinen güney eyaletlerinden başlayacak bu rota ekseninde, Güney Çin Denizi'nin kapısı olarak bilinen Malakka Boğazı kıyısındaki devletler, yapılacak altyapı yatırımları ve verilecek hibe/kredi desteği ile Pekin'in etkinliğine entegre edilmek istenmektedir. Ayrıca, Malakka Boğazı'nı by-pass ederek, Pekin'in ticaret ve enerji stratejisine çeşitlilik katacak farklı ulaştırma projeleri üzerinde de durulmaktadır.⁵⁴ Zira Çin'in Malakka Boğazı'na büyük oranda bir bağımlılığı bulunmaktadır ve

- 50 Kjell Engelbrekt ve John Watts, "Sino-Russian Strategic Cooperation: Still An "Axis of Convenience", Swedish Defence University Report, 2015.
- 51 Zahid Hussain, "The China-Pakistan Economic Corridor and the New Regional Geopolitics", IFRI-Center For Asian Studies, Asia-Visions, 2017.
- 52 Salman Siddiqui, "CPEC Investment Pushed From \$55b to \$62b", *The Express Tribune*, 2017, <https://tribune.com.pk/story/1381733/cpec-investment-pushed-55b-62b>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).
- 53 Shabir Akhmad Khan, "Geo-Economic Imperatives of Gwadar Sea Port and Kashgar Economic Zone for Pakistan and China", *IPRI Journal*, XIII/2, 2013, s. 87-100.
- 54 Jean-Marc F. Blanchard ve Colin Flint, "The Geopolitics of China's Maritime Silk Road Initiative", *Geopolitics*, XXII/2, 2017, s. 223-245.

Görüş

stratejik anlamda bu Pekin için kabul edilebilir değildir. Çin, ayrıca, deniz ulaştırma güzergahı özelinde ele alınan ve Hint Okyanusu, Kızıldeniz ile Doğu Afrika'da bulunan projeye dahil birçok ülkeyle de yakın temas içerisindedir. Çin için, 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu Projesi'ne ilişkin en önemli amaç, sağlıklı ve güvenli bir rota ekseninde Ortadoğu-Doğu Afrika Bölgesi'ne ulaşmak ve pek tabii ki Yunanistan'ın Pire Limanı özelinde Avrupa bağlantısını sağlayabilmektir.⁵⁵

Pekin'in Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifi için yıllar içerisinde yapacağı toplam yatırım tutarının en az 1 trilyon dolar olması beklenmektedir. Hatta bu rakamın 8 trilyon dolara kadar ulaşabileceğini ifade eden analizler de yapılmaktadır.⁵⁶ Yalnızca Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru için, şu ana dek, 62 milyar dolar harcadığı düşünüldüğünde bu rakamlar anlamlı gelmektedir. Çin'in bu hamlesi, hem kendi komşuları hem de özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin doğrudan ihtiyaç duydukları ulaştırma altyapısının yenilenmesi, enerji ihtiyacının karşılanması ve telekomünikasyon yatırımları yoluyla altyapı; hibe, uygun kredi olanakları sağlanması ya da doğrudan yatırımlar özelinde ise finansal destek sağlanmasını öngördüğü için bütünlüklü bir görünüme haizdir. Bu anlamda tamamıyla ekonomik bir amaç güttüğü ortada olan bu inisiyatif, katılan ya da yer alması planlanan ülkeler bazında "acil", "en uygun şartları sağlayan" ve "yerine konamaz" bir içeriğe sahip olması hasebiyle, bu ülkelerin Çin'e olan ihtiyaç ve bağlılıklarını artıracığı için, uzun vadede siyasal bir karakteri de içselleştirmektedir. Çin, Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifine ilişkin olarak, gerek kapsadığı coğrafi alanın genişliği, gerekse de ekonomik büyüklüğü ve uzun vadeli siyasal beklentileri karşılama beklentisi üzerinden yapılan, bu projenin "hegemonya inşa sürecine" işaret ettiği yolundaki analizleri ise kabul etmemektedir.⁵⁷ Pekin, "hegemonya" sözcüğünün yansıttığı "emperyal" vurgunun projede yer alacak ülkeleri ürkütmesi ihtimalinden ve bu sözcüğün kullanılması eliyle başta ABD, Hindistan ve Rusya olmak üzere, diğer "küresel" ya da "bölgesel" aktörlerle açık bir jeopolitik mücadeleye neden olabileceği gerekçesiyle bu yönde bir "ön kabule" gitmemektedir. Sert güç olanaklarını ön plana çıkararak, barışçıl ve uzun vadeli bir hegemonya inşa sürecine haiz olduğu anlaşılan hedefin ıskalanabileceğine dair endişeler, Pekin'i "söylem" bazında da olsa "hegemonya" kavramını dışlamaya itmektedir. Pekin, bu hamlesini "barış içerisinde bir arada yaşama" ve "hep birlikte kazanma" gibi "yumuşak güce" ve genel itibarıyla "neoliberal" anlayışa entegre hususları ön planda tutarak anlamlandırmaktadır.

- 55 Keith Johnson, "Why is China Buying Up Europe's Ports?", Foreign Policy, 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/02/02/why-is-china-buying-up-europes-ports>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).
- 56 Jonathan E. Hillman, "How Big is China's Belt and Road?", CSIS Analysis, 2018, <https://www.csis.org/analysis/how-big-chinas-belt-and-road>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).
- 57 Giovanni B. Andornino, "The Belt and Road Initiative in China's Emerging Grand Strategy of Connective Leadership", China&World Economy, XXV/5, 2017, s. 4-22.

Gazi

Akademik
Bakış

179

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifi, Rusya'nın öncülüğündeki Avrasya Ekonomik Birliği'ne oranla çok daha geniş kapsamlı bir coğrafya vurgusuna sahiptir. Fakat ilk planda Çin'in komşu coğrafyalarına ve "kara ayağı" bağlamında batısına önem verildiği için, Orta Asya ve Kafkasya bağlantısı önem kazanmaktadır. Aynı bölgenin Avrasya Ekonomik Birliği'nin de kendisine entegre ettiği ve etmeyi planladığı devletlerden oluştuğu ve Rusya'nın yumuşak güç vurgusu ekseninde bölgesel etkinlik kurmayı amaçladığı bir alanı ifade ettiği düşünüldüğünde, belli bir rekabetin ortaya çıkması ihtimali yüksektir.⁵⁸ Her ne kadar, Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifinin bölgesel bir entegrasyon örgütü bağlamında bir "kurumsallaşma" öngörmediği ortada olsa da, ekonomik ve ticari bir içeriğe haiz olması ve uzun vadeli bir plan doğrultusunda yürütülmek isteniyor oluşu, başta Rusya olmak üzere bölge ülkeleri ve küresel aktörlerce yakından izlenmesine yol açmaktadır. Rusya'nın, ABD ve AB eliyle karşı karşıya bırakıldığı kısıtlamalar nedeniyle zor durumda olması ve zaten Çin ile yarışabilecek bir ticari, finansal ve ekonomik güce sahip olmaması, Avrasya bölgesinde yer alan aktörleri, yapısal sorunları ve acil altyapı ile ekonomik ihtiyaçları ekseninde Çin'e yönlendirebilmektedir. Yani Rusya'nın, eski Sovyet cumhuriyetleri üzerindeki sosyo-kültürel, askeri ve siyasal avantajları ile bilgi birikimine karşın, ekonomik yönlendirme kapasitesinin sınırlı olması, bu anlamda çok ciddi bir kapasiteye haiz olan Çin'i ön plana çıkarmaktadır.⁵⁹ Pekin'in ekonomik avantajları, Avrasya Ekonomik Birliği içerisinde yer alan veya alması planlanan ülkeler üzerinde ciddi bir etki yaratabilme kapasitesine işaret etmektedir. Hiç şüphesiz, bu durum, bölgeyle daha çok 1991 sonrası ilgilenmeye başlayan ve uzunca bir süre terör, sınır sorunları ya da güvenlik odaklı olarak Orta Asya'ya bakan Pekin'in, çok kısa bir süre içerisinde bölge bağlamında yumuşak güç devşirmesini de kolaylaştırmaktadır. Üstelik bu durum, Çin'in kendi içerisinde yaşadığı ve etno-kültürel ve tarihsel anlamda Orta Asya halkları ile akraba olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşanan problemlere paralel olarak yaşanmaktadır.⁶⁰

Çin'in, Kerimov'un ölümü sonrasında Özbekistan ile ekonomik anlamda yakınlaşması ve iki ülkenin ticaret hacminin 4,2 milyar doları bulması, Avrasya Ekonomik Birliği üyesi olmayan ancak üyelik daveti alan Taşkent'in, Çin seçeneğine daha sıcak yaklaşmasını beraberinde getirmektedir.⁶¹

58 Gregory Shtraks, "Next Steps in the Merger of the Eurasian Economic Union and the Belt and Road Initiative", The Jamestown Foundation China Brief, XVIII/11, 2018.

59 Kemal Kirişçi ve Philippe Le Corre, "The New Geopolitics of Central Asia: China Vies For Influence in Russia's Backyard", Brookings Institute, 2018, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/02/the-new-geopolitics-of-central-asia-china-vies-for-influence-in-russias-backyard>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

60 Michael Clarke, "China, Xinjiang and the Internationalisation of the Uyghur Issue", Global Change: Peace&Security, 2, 2010, s. 213-229.

61 Umida Hashimova, "Uzbekistan's Economic Ties to China Continue to Grow Under New President Mirziyayev", Eurasia Daily Monitor, XIV/71, 2017.

Benzer bir şekilde, ileride Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılması düşünülen Türkmenistan'ın en önemli doğalgaz müşterisinin Çin olması, ülkenin elde ettiği gelirin %80'inin doğalgaz ihracatından oluştuğu düşünüldüğünde, bu ülkenin Çin'e ne oranda bağımlı olduğunu yansıtmaktadır.⁶² Avrasya Ekonomik Birliği'nin en önemli üyelerinden Kazakistan'ın en büyük ihrac pazarının Çin olması da önemli bir yakınlığa işaret etmektedir. Avrasya Ekonomik Birliği üyeliği çerçevesinde, ekonomik anlamda olumlu bir performans sergileyemeyen Kırgızistan da ithalat anlamında büyük oranda Çin'e bağımlı bir görünüm sergilemektedir.⁶³ Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, Rusya ile Çin'in, başta Orta Asya olmak üzere, Avrasya'ya yaklaşım bakımından birbirleriyle ortaklaşması gerektiği gerçeği gözler önüne serilmektedir. Zira bölge ülkeleri her iki aktörle de yakın temas halindedir. Çin'in artan ekonomik etkinliğine entegre olmuş yumuşak gücü ise, Rusya'nın gücünü ciddi anlamda sınamaktadır.

Rusya ile Çin'in, uluslararası sisteme egemen olan ABD öncülüğündeki Batı hegemonyasını ortadan kaldırmak istedikleri bir sır değildir. Nitekim her iki aktörün de ABD ile ilişkileri büyük çaplı sorunlara işaret etmektedir. Ukrayna'daki iç savaş bağlamında Rusya'ya karşı uygulanan ekonomik/ticari ve diplomatik kısıtlamalar ve NATO'nun Rusya sınırlarına yakın bölgelerdeki hareketliliği bunun göstergelerindedir. ABD'de Trump yönetiminin Çin'e yönelik giriştiği ve birçok analist tarafından "ticaret savaşının başlangıcı" olarak görülen uygulamalar da bu ekseninde ifade edilmektedir.⁶⁴ Moskova ile Pekin'in sistemsel düzeyde bir "çok kutupluluk" anlayışına yönelmesi ve bunu yaparken neoliberal ekonomik düzlemde hareket ediyor olması, her iki aktörün de uluslararası ekonomik işleyişten ziyade, işleyişi yönlendirerek bunu kendi gücüne entegre etmiş ABD'nin hegemonik anlayışından rahatsız olduğunu göstermektedir.⁶⁵

Nitekim hem Avrasya Ekonomik Birliği hem de Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifi, esasen "neoliberal" çerçevede kurumsallaştırılan girişimler olarak okunabilir. Her iki çabaya dair en temel nitelik ise, neoliberalizmin "siyasal" düzleme yansıyan ve Batı'nın tarihsel ve sosyo-kültürel yapısının yansıması olarak görülen değerlerin önemli oranda yadsınıyor olmasıdır. Henüz büyük bir etkinlik göstermemiş olsalar da Şanghay İşbirliği Örgütü ve BRICS gibi kurumsal çabalar içerisinde birlikte hareket eden ve özellikle BM Güvenlik

62 Sergi, a.g.m., s. 52-60.

63 OEC, "Kyrgyzstan", 2018, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/kgz/>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

64 Jack Ewing, "Trump's Trade War May Create New Auto Jobs in China", The New York Times, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/10/26/business/china-jobs-automobiles-trade-war.html>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

65 Susan Haynes, "Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", Asian Perspective, XXXIII/1, 2009, s. 159-184.

Geri

Akademik
Bakış

181

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Konseyi içerisinde genel bir çıkar ve eylem uyumunu yansıtan Rusya ile Çin, ikili ilişkiler çerçevesinde de büyük çaplı askeri, enerji boyutuna haiz ve ekonomik anlaşmalara imza atmaktadır.⁶⁶

Bu minvalde, bu iki aktörün, Avrasya özelinde örtüşen bölgesel hegemonya girişimlerinin birbirine entegre edilmesi ihtimali, başta ABD ve müttefikleriyle, Hindistan özelinde ciddi bir endişeye yol açmaktadır. Zira Çin'in ticari ve finansal olanakları ile Rusya'nın askeri teknoloji, doğal kaynaklar ve eski Sovyet coğrafyasına ilişkin sosyo-kültürel etkinliği bir araya getirildiğinde oldukça etkin bir bölgesel entegrasyon oluşabilecektir. Hiç şüphesiz, böyle bir girişim çerçevesinde oluşacak çekim merkezinin "yumuşak gücü", "akılcı güce" dönüştürebilecek büyük bir potansiyele de haiz olması mümkündür.

Ancak Rusya ile Çin'in böyle bir hamlede bulunacağını gösteren bir emare şimdilik kaydıyla bulunmamaktadır. ABD'nin 2005 yılından bu yana Hindistan ile olan yaklaşması, yaşanan konjonktürel ve özellikle askeri teknoloji alımı boyutundaki sorunlara karşın,⁶⁷ esasen bu yaklaşmayı dengelemeyi amaçlayan bir girişim olarak okunmalıdır. Zira her iki aktörün de örtüşen kaygıları aynı aktörler üzerinden ifade edilmektedir. Hindistan'ın Çin ile olan bölgesel rekabeti ve Pekin ile yaşadığı toprak bazlı sorunlar bu yaklaşmanın bir ucunda bulunmaktadır.

Yeni Delhi, diğer yönden de Rusya ile olan geleneksel boyuta haiz "askeri" ilişkilerini sürdürerek, Moskova'yı kendisine karşıt olabilecek hamlelerden sakınmaya zorlamak istemektedir. ABD ise, büyüyen bir bölgesel güç olan Hindistan'ı yanında tutarak hem Çin'i dengelemek istemekte hem de Rusya'nın Çin ile yürüttüğü işbirliği hamlelerini Hindistan-Rusya işbirliği özelinde izlemeye çalışmaktadır. Washington'un en büyük kaygısı ise, bu üç aktörün bir arada hareket etmesi olacaktır.

Sonuç

Rusya, genel itibarıyla askeri gücü, bilgi birikimi ve SSCB döneminden kalma siyasal bağlantıları ile gücünü yansıtan bir ülkedir. Yani daha çok "sert güç" unsurlarına yaslanmaktadır. Çin ise, askeri gücü geri planda tutan ve ekonomik/ticari gücünü diplomatik manada kurumsallaştırarak, bölgesel düzlemde ya da küresel anlamda bağımlılık zincirleri oluşturarak kendisini ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, her iki aktörün bölgesel hegemonya beklentilerini gerçekleştirebilme manasında farklı stratejilere ağırlık verebileceği ortadadır. Ne var ki, her iki aktör de bu çerçevede, aynı yönetime başvurmuş durumdadır.

66 Evandro Menezes De Carvalho, "SCO and BRICS: Bridges to a Shared Future", Beijing Review, 2018, http://www.bjreview.com/Opinion/201806/t20180610_800132368.html, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

67 Vikas Pandey, "S-400: India Missile Defence Purchase in US-Russia Crosshairs", BBC News, 2018, <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-45757556>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

Avrasya Ekonomik İşbirliği ve Tek Kuşak, Tek Yol Projesi, temeline ekonomik/ticari ortaklaşma unsurunu koyan ve genel itibarıyla aynı coğrafi/bölgesel bağlamı kapsamına almak isteyen iki ayrı inisiyatif olarak belirmiştir. Fakat Rusya'nın, Avrasya Ekonomik İşbirliğini kurumsallaştırabilme anlamında sorunlar yaşadığı da görülebilmektedir. Zira bu ülkenin yaşadığı ekonomik sorunlar ve yaslandığı ticari potansiyel, Avrasya Ekonomik İşbirliğinin kurumsal beklentilerin gerisinde kalmasına yol açmaktadır. Çin ise, Tek Kuşak, Tek Yol Projesi özelinde, siyasal sorunları/beklentileri geri plana iterek ekonomik, ticari ve yatırım odaklı pragmatik anlayışına yaslanmaya devam etmektedir. İşte, bu noktada, her iki aktörün de daha aktif ve etkin bir hegemonya inşasına girebilmeleri yönünde ortaklaşmaları ve sistemsel manada ortaya koydukları itirazlarını daha güçlü ve görünür bir hamle çerçevesinde kanıtlamaları gerekmektedir. Bu bağlamda, Avrasya Ekonomik İşbirliği ile Tek Kuşak, Tel Yol inisiyatifi birbirlerine entegre edilebilir. Rusya'nın siyasal ve askeri gücü ile Çin'in ekonomik ve ticari potansiyeli birleştiğinde, aynı bölge özelinde çarpışan ve birbirini yıpratıcı bir anlayış değil, uzlaşan ve birbirini kuvvetlendiren güçlü bir işbirliği oluşturulabilir. Uzun vadeli olarak üzerinde en fazla düşünülecek hususlardan biri, bu iki projenin ortaklaştırılması olacaktır. Henüz bu yönde ciddi bir adım atılmamış olsa da, Rusya'nın yapacağı sistemsel tercih, bu hususta belirleyici olacak gibi görünmektedir.

ABD'de yapılan çeşitli analizlerde, Washington'un, Rusya'ya eski Sovyet coğrafyası özelinde belli bir özerklik tanınması ve belli düzeyde bir bölgesel hegemonya oluşumuna izin vermesi gerektiğine ilişkin yorumlar yapılmaktadır. Bu yorumların arkasında yatan esas sebep ise, Çin'in, ekonomik, ticari ve siyasi anlamda Rusya'ya oranla daha etkin ve uzun vadeli bir güç projeksiyonunu yansıtırması hasebiyle, ABD için daha büyük bir tehdit olduğu ön kabulünden hareket ediliyor olmasıdır. Kuşkusuz hem ABD hem de Rusya adına bir tercih ya da vazgeçiş noktasına ulaşması beklenen bu süreci en yakından takip eden aktör de Çin'dir. Bu bağlamda, Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifi üzerinden bölgesel/küresel güç projeksiyonunu sürdürerek bu projede yer alan çok sayıda aktörü kendisine bağımlı kılmak, Pekin adına mantıklı bir çaba olarak okunmalıdır.

Kaynaklar

TASS, "Eurasian Economic Union, Iran to Sign Free Trade Zone Agreement within Months-Kremlin" (2018), <http://tass.com/economy/997298>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

THE TELEGRAPH, "Kazakhstan Welcomes Putin's Eurasian Union Concept" (2011), <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8808500/Kazakhstan-welcomes-Putins-Eurasian-Union-concept.html>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

Gazi

Akademik
Bakış

183

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

OEC, "Kyrgyzstan" (2018), <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/kgz>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

MOLDOVA.ORG, "Moldova Gets Observer Status at the Eurasian Economic Union" (2018), <http://www.moldova.org/en/moldova-gets-observer-status-urasian-economic-union>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

REUTERS, "Putin, Before Vote, Says He'd Reverse Soviet Collapse If He Could: Agencies" (2018), <https://www.reuters.com/article/us-russia-election-putin/putin-before-vote-says-hed-reverse-soviet-collapse-if-he-could-agencies-idUSKCN1GE2TF>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

STRATFOR, "Russia's Cultural Influence in Former Soviet States" (2014), <https://worldview.stratfor.com/article/russias-cultural-influence-former-soviet-states>, (Erişim Tarihi 1.11.2018).

ALBERT Eleanor, "China's Big Bet on Soft Power", Council on Foreign Relations, 2018, <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-big-bet-soft-power>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

ANDORNINO Giovanni B., "The Belt and Road Initiative in China's Emerging Grand Strategy of Connective Leadership", *China&World Economy*, XXV/5, 2017, s. 4-22.

BARKER, Thomas, "The Real Source of China's Soft Power", *The Diplomat*, 2017, <https://thediplomat.com/2017/11/the-real-source-of-chinas-soft-power>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

BİLGİN Pinar ve ELİŞ Berivan, "Hard Power, Soft Power: Toward a More Realistic Power Analysis", *Insight Turkey*, X/2, 2008, s. 5-20.

BLANCHARD Jean-Marc F., FLINT Colin, "The Geopolitics of China's Maritime Silk Road Initiative", *Geopolitics*, XXII/2, 2017, s. 223-245.

CAI Peter, "Understanding China's Belt and Road Initiative", *Lowy Institute Policy Analysis*, 2017.

CLARKE Michael, "China, Xinjiang and the Internationalisation of the Uyghur Issue", *Global Change: Peace&Security*, 2, 2010, s. 213-229.

DE CARVALHO Evandro Menezes, "SCO and BRICS: Bridges to a Shared Future", *Beijing Review*, 2018, http://www.bjreview.com/Opinion/201806/t20180610_800132368.html, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

DI FRANCO Eleonora, "The Other European Union: A Threat on the Rise", *My Country Europe*, 2018, <https://mycountryeurope.com/long-reads/other-european-union-threat-rise>, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

ENGELBREKT Kjell ve WATTS John, "Sino-Russian Strategic Cooperation: Still An "Axis of Convenience", *Swedish Defence University Report*, 2015.

EWING Jack, "Trump's Trade War May Create New Auto Jobs in China", *The New York Times*, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/10/26/business/china-jobs-automobiles-trade-war.html>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

Görüş

Akademik
Bakış

184

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

GALLAROTTI Giulio M., "Smart Power: Definitions, Importance and Effectiveness", Journal of Strategic Studies, XXXVIII/3, 2015, s. 245-281.

GEORGE Cherian, "Soft Power: Media Influence and Its Limits", Media Asia, XXXIII/2, 2016, s. 69-75.

GRAY Colin S., "Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force As An Instrument of Policy in the 21st Century", Strategic Studies Institute, 2011.

HASHIMOTO Kayoko, "Introduction: Why Language Matters in Soft Power", Japanese Language and Soft Power in Asia, Kayoko Hashimoto (der.), Palgrave Macmillan, Singapore, 2018, s. 1-12.

HASHIMOVA Umida, "Uzbekistan's Economic Ties to China Continue to Grow Under New President Mirziyayev", Eurasia Daily Monitor, XIV/71, 2017.

HAYNES Susan, "Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", Asian Perspective, XXXIII/1, 2009, s. 159-184.

HILLMAN Jonathan E., "How Big is China's Belt and Road?", CSIS Analysis, 2018, <https://www.csis.org/analysis/how-big-chinas-belt-and-road>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

HUANG Zheping, "Your Guide to Understanding OBOR, China's New Silk Road Plan", Quartz, 2018, <https://qz.com/983460/obor-an-extremely-simple-guide-to-understanding-chinas-one-belt-one-road-forum-for-its-new-silk-road>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

HUSSAIN Zahid, "The China-Pakistan Economic Corridor and the New Regional Geopolitics", IFRI-Center For Asian Studies, Asie-Visions, 2017.

JOHNSON Keith, "Why is China Buying Up Europe's Ports?", Foreign Policy, 2018, <https://foreignpolicy.com/2018/02/02/why-is-china-buying-up-europes-ports>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

KHAN Shabir Ahmad, "Geo-Economic Imperatives of Gwadar Sea Port and Kashgar Economic Zone for Pakistan and China", IPRI Journal, XIII/2, 2013, s. 87-100.

KIM Alexander, "Common Currency For the Eurasian Economic Union: Testing the Ground?", Eurasia Daily Monitor, XII/57, 2015.

KİRİŞCİ Kemal ve LE CORRE Philippe, "The New Geopolitics of Central Asia: China Vies For Influence in Russia's Backyard", Brookings Institute, 2018, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/02/the-new-geopolitics-of-central-asia-china-vies-for-influence-in-russias-backyard>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

KIRKHAM Ksenia, "The Formation of the Eurasian Economic Union: How Successful is the Russian Regional Hegemony?", Journal of Eurasian Studies, VII/2, 2016, s. 111-128.

KRASTEV Ivan, "Eastern Europe's Illiberal Revolution", Foreign Affairs, 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/hungary/2018-04-16/eastern-europes-illiberal-revolution>, (Erişim Tarihi 31.10.2018).

Gazi

Akademik
Bakış

185

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

LARUELLE Marlène, "Russia's Eurasianist Soft Power in Central Asia", Greater-Europe, 2017, <http://greater-europe.org/archives/3190>, (Erişim Tarihi 31.10.2018).

LITRA Leonid, "Ukraine: Perspectives on Eurasian Integration", European Council on Foreign Relations, 2016, https://www.ecfr.eu/article/essay_ukraine_perspectives_on_eurasian_integration, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

MEARSHEIMER John J., "What Should be the Purpose of American Power?", The National Interest, 2015, <https://nationalinterest.org/feature/we-asked-john-mearsheimer-what-should-be-the-purpose-13642>, (Erişim Tarihi 31.10.2018).

NAGASHIMA Toru, "Russia's Passportization Policy Toward Unrecognized Republics: Abkhazia, South Ossetia and Transnistria", Problems of Post-Communism, 2017.

NYE Joseph S., "Soft Power", Foreign Policy, 80, 1990, s. 153-171.

NYE Joseph S., "Public Diplomacy and Soft Power", The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616, 2008.

NYE Joseph S., "The Future of Soft Power in US Foreign Policy", Soft Power and US Foreign Policy, Inderjeet Parmar ve Michael Cox (der.), Routledge, New York, 2010, s. 4-12.

PANDEY Vikas, "S-400: India Missile Defence Purchase in US-Russia Crosshairs", BBC News, 2018, <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-45757556>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

SAYAMA Osamu, "China's Approach to Soft Power", RUSI Occasional Paper, 2016.

SCHWARTZ Christopher, "Will Kyrgyzstan Leave the Eurasian Economic Union?", The Diplomat, 2016, <https://thediplomat.com/2016/08/will-kyrgyzstan-leave-the-eurasian-economic-union>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

SERGI Bruno S., "Putin's and Russian-Led Eurasian Economic Union: A Hybrid Half Economics and Half Political Janus Bifrons", Journal of Eurasian Studies, IX/1, 2018, s. 52-60.

SERVAES Jan, "Soft Power and Public Diplomacy : The New Frontier For Public Relations and International Communication Between the US and China", Public Relations Review, XXXVIII/5, 2012, s. 643-651.

SHEVEL Oxana, "Russia and the Near Abroad", Great Decisions, 2015, s. 5-16.

SHTRAKS Gregory, "Next Steps in the Merger of the Eurasian Economic Union and the Belt and Road Initiative", The Jamestown Foundation China Brief, XVIII/11, 2018.

SIDDQUI Salman, "CPEC Investment Pushed From \$55b to \$62b", The Express Tribune, 2017, <https://tribune.com.pk/story/1381733/cpec-investment-pushed-55b-62b>, (Erişim Tarihi 3.11.2018).

SIMONS Greg, "The Role of Russian NGO's in New Public Diplomacy", Journal of Political Marketing, XVII/2, 2018, s. 137-160.

SUSLOV Mikhail, "Russian World: Russia's Policy Towards its Diaspora", IFRI Russia/NIS Center, No. 103, 2017.

THUSSU Daya Kishan, "The Soft Power of Popular Cinema-the Case of India", Journal of Political Power, IX/3, 2016, s. 415-429.

VINOKUROV Evgeny, "Eurasian Economic Union: Current State and Preliminary Results", Russian Journal of Economics, III/1, 2017, s. 54-70.

WANG Hongying ve LU Yeh-Chung, "The Conception of Soft Power and Its Policy Implications: a Comparative Study of China and Taiwan", Journal of Contemporary China, XVII/56, 2008, s. 425-447.

WEITZ Richard, "Uzbekistan's New Foreign Policy: Change and Continuity Under New Leadership", Silk Road Paper, 2018.

YAKOVLEV Andrei, "What is Russia Trying to Defend?", Russian Journal of Economics, II/2, 2016, s. 146-161.

ZUBACHEVA Ksenia, "Why Russian is Still Spoken in the Former Soviet Republics?", Russia Beyond, 2017, https://www.rbth.com/international/2017/05/16/why-russian-is-still-spoken-in-the-former-soviet-republics_763684, (Erişim Tarihi 2.11.2018).

Extended Abstract

Russia is a country that generally reflects its power with its military power, knowledge and political connections from the USSR era. In other words, it rests on the elements of hard power. China aims to bring itself to the forefront by keeping the military force in the background and institutionalizing its economic / commercial power in the diplomatic sense, creating chains of dependence in regional or global sense. In this context, it is obvious that both actors can focus on different strategies in order to realize the expectations of regional hegemony. However, both actors have resorted to the same method.

The Eurasian Economic Union and One Belt One Road Initiative have emerged as two separate initiatives that put the economic / commercial commonality element on the basis and want to cover the same geographical / regional context in general. However, it can be seen that Russia has problems in terms of institutionalizing the Eurasian Economic Union. Because of the economic problems experienced by this country and the commercial potential in which it is based lead to Eurasian Economic Union lagging behind the expectations. China, on the other hand, continues to rely on its economic, commercial and investment-oriented pragmatic approach by pushing political problems / expectations back by the One Belt, One Road Initiative. At this point, both actors have to cooperate for constructing of a more active and effective hegemony, and they have to prove their objections at a systemic sense in a more powerful and visible manner. In this context, Eurasian Economic

Görüş

Akademik
Bakış

187

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019

Union and One Belt, One Road Initiative could become integrated. When the political and military power of Russia and the economic and commercial potential of China are united, a strong cooperation could be created. This will not be a collision or an erosion, but a consensus and strengthening of each other. One of the most important considerations for the long term will be the consolidation of these two projects. Although no serious steps have been taken in this direction, the systemic choice of Russia seems to be decisive in this respect.

Several analyzes at the United States suggest that Washington should grant Russia a certain degree of autonomy in the former Soviet geography and also allow this actor a certain degree of regional hegemony. The main reason behind these comments is that China is acting as a greater threat to the United States. Because China reflects a more efficient and long-term power projection in comparison to Russia in economic, commercial and political terms, the US must be careful about China. Of course, China is the one that closely follows the process that is expected to reach a point of choice or abandonment on behalf of both the US and Russia. In this context, it should be read as a logical effort on behalf of Beijing by maintaining the regional/global power projection on the One Belt, One Road Initiative, and to make many actors dependent on it.

Görüş

Akademik
Bakış

188

Cilt 13
Sayı 25
Kış 2019